

KERRONNALLISIA MUUTOKSIA AMERIKKALAISESSA NOVELLISSA

Referaatti Lucy Ferriss: *Uncle Charles Repairs to the A&P: Changes in Voice in the Recent American Short Story*

NARRATIVE, Vol. 16, No. 2 (May 2008)

Amerikkalainen valtavirtanovelli kehittyi 20. vuosisadan toisella puoliskolla nopeasti nykyiseen muotoonsa, toteaa Lucy Ferris artikkelinsa aluksi. Genreen ja sen muutokseen liittyvä tutkimus on keskittynyt hänen mukaansa pitkälti vain asian yhteen aspektiin - siirtymään kaikkietävästä kertojasta ja tarinalta vaaditusta kerronnallisesta eheydestä subjektiivisempaan kertojaposition ja kerronnalliseen fragmentaarisuuteen.

Ferrissin mukaan yhtä keskeistä novellin kehityksessä on ollut ns. Uncle Charles -periaatteen suhteellinen katoaminen kerronnasta. Tähän lopputulokseen tultiin Ferrissin konduktoimassa Trinity Collegen tutkimuksessa, jossa hän jäljitti oppilaidensa kanssa novellikerronnan muutoksia etenkin 20. vuosisadan loppupuoliskolla. Tuloksena oli, että aika- ja persoonamuotojen suhteen merkittäviä muutoksia ei ollut havaittavissa. Sen sijaan Uncle Charles -periaate oli vuosikymmenten kuluessa pitkälti korvautunut A&P -periaatteeksi ristityllä kerrontamallilla. Tämä huomio on Ferrissin mukaan tärkeä, koska laajat kerrontatyylilliset muutokset heijastelevat kirjallisuudessa myös suuria kerronnallisten tavoitteiden muutoksia.

Uncle Charles Principle (tästä eteenpäin UCP) on Hugh Kennerin erään James Joycen hahmon mukaan nimeämä kerrontateknikka. Sillä tarkoitetaan tyyliä, jossa kaikkietävän hän-kertojan lauseisiin hiipii ajoittain kaikuja jonkun tarinan henkilön puhetavasta ja sanavarastosta. Kenner antaa esimerkin Joycen kirjasta: "Every morning, therefore, Uncle Charles repaired to his outhouse." Kennerin pointti on siinä, että hänen mukaansa Joycen "kertojahahmo" ei koskaan käyttäisi ilmaisua "repair to his outhouse" - toisin kuin Uncle Charles. Kuten Kenner toteaa, UCP:n mukaan "kerronnan puhettavan ei tarvitse olla kertojan", tai kuten Ferriss asian panee, kerronnan kieli "kuuluu" väliaikaisesti enemmän fiktiiviselle hahmolle kuin Joycellle tai Joycen kertojahahmolle.

UCP:n tutkiminen on Ferrissin mukaan erityisen hyödyllistä novellien kohdalla niiden lyhyen mitan, ja siitä seuraavan kerronnan "taloudellisuuden" vuoksi. Kun romaanissa UCP:n käyttö on "kommentoinnin arvoista", novellissa siihen keskittyminen saattaa olla "juuri se avain joka aukaisee narratiivin" - miksi kertoja on juuri näissä kohdissa päättänyt turvautua UCP:hen? Ferriss huomasi tämän kysymyksen hedelmällisyyden keskustelumetodina tutkiessaan oppilaidensa kanssa kurssinsa alkupuolella sodanjälkeisten vuosikymmenten novelleja, joissa UCP:n käyttö oli yleistä muuten sanavarastoltaan varsin neutraalista kerronnasta huolimatta. Yhtenä esimerkkinä taitavasta UCP:n hyödyntämisestä Ferriss antaa James Purdyn vaimonhakkaajakuvauksen *Don't Call Me by My Right Name*, jossa eleeton, pelkistetty hän-proosa yhdistettynä raakoihin kohtauksiin ja hienovaraiseen subjektiivisten kerrontaelementtien käyttöön syventävät tarinaa ja sen hahmoja tehden novellista vaikuttavalla tavalla uhkaavan kokonaisuuden. Toinen laajemmin analysoitu esimerkki runsaasta UCP:n käytöstä on Flannery O'Connorin naisyhteisön elämää kuvaava *Good Country People*.

Ferriss käyttää artikkelissaan Flannery O'Connorin siltana novellikerronnan seuraavaan vaiheeseen. O'Connorin myöhempi tarina *A Good Man Is Hard to Find* näytti hänen oppilaidensa silmissä ensivilkaisulta UCP:n lävistämältä, mutta paljastuikin lopulta selkeäksi esimerkiksi kokonaisvaltaisemmasta subjektiivisen hän-kertojan kertojan käytöstä. Erona UCP:hen on se, että

henkilö, jonka puhetapaa käytetään ja jonka kautta tapahtumat nähdään, säilyy samana koko tarinan ajan. Kuten Ferriss aiemmin totesi UCP:stä: "kerronnan kieli "kuuluu" väliaikaisesti enemmän fiktiiviselle hahmolle." UCP:n jälkeisessä vaiheessa puolestaan neutraali, kaikkietävä kertoja siirtyi yhä enemmän syrjään ja antoi tilaa subjektiivisemmalle hän-kerronnalle. Ferrisin huomioiden mukaan vuosikymmenten kuluessa novelleissa näki aina vain harvemmin kerrontaa, joka siirtyi väliaikaisesti milloin kenenkin nahkoihin palaten sitten taas takaisin neutraaliin kieleen. Sen sijaan siirryttiin yhä selkeämmin kohti tietyn henkilön (tai joskus myös henkilöparin tai -ryhmän) näkökulmaa voimakkaasti ja johdonmukaisesti hyödyntävään sisäiseen fokalisaatioon. Parin viime vuosikymmenten tekstien osalta Ferrissin väite kuuluukin jo: "UCP on kadonnut".

Seuraavaksi Ferriss esittelee nykynovellille ominaisemman näkökulmatekniikan, jota hän kutsuu nimellä A&P Principle (tästä eteenpäin APP). Periaatteen nimen hän on ottanut John Updiken novellista A&P, jonka eräässä kohtauksessa päähenkilö - 19-vuotias ruokakaupan kassapoika - äityy käyttämään kieltä, joka on taitavassa runollisuudessaan selvästikin enemmän Updiken kuin päähenkilön "kynästä" lähtöisin¹. Ollaan siis tultu eräänlaiseen UCP:n vastakohtaan - sen sijaan, että päähenkilö varastaa väliaikaisesti kielellisen shown kertojalta tai kirjailijalta, APP:ssä käykin päinvastoin: kertojan tai kirjailijan kielenjälki hiipii hetkeksi päähenkilön maailmaan. Tätä ei kuitenkaan tule Ferrissin mukaan ajatella kirjailijan päällepäsmärointinä taitamattomuutena: hän pikemminkin auttaa päähenkilöä välittämään maailmansa paremmin tarjoamalle tämän käyttöön oman kielellisen osaamisensa. Hyvä kirjailija tekee tämän huomaamatta, niin ettei lukija tule lainkaan ajatelleeksi kuka milloinkin puhuu. Ferriss tiivistää kappaleen lopuksi UCP:n ja APP:n eron seuraavasti:

"Kerronnan puheenparren ei tarvitse olla kertojan. (UCP)

Keskushenkilön puheenparren ei tarvitse olla keskushenkilön. (APP)"

Ferriss jatkaa artikkelia käsittelemällä yksityiskohtaisesti Michael Chabonin novellia Ocean Avenue. Hän pyrkii näyttämään, kuinka tarina kerrotaan päähenkilö Bobby Lazarin näkökulmasta vain pinnalta katsoen - lähempi tarkastelu osoittaa, että kirjailijan ääni hiipii tekstiin jatkuvasti. Normaali lukija ei kuitenkaan huomaisi tätä - kuten ei myöskään Joycen ajoittaista liukumista neutraalista kerronnasta subjektiivisempaan Uncle Charles -novellissa - koska nämä kirjailijat vaihtelevat näkökulmaa ja varioivat puheenpartta riittävän hienovaraisesti ja taiten. Tuloksena on monikerroksista kerrontaa, joka ei kuitenkaan hämmennä lukijaa tai estä samaistumista päähenkilöön.

Mikä selittää siirtymisen UCP:stä APP:hen? Yhden Ferrissin oppilaan mukaan syy piilee siinä, että uudempi kirjallisuus on kiinnostuneempi syvyydestä, kun taas vanhempi leveydestä. Ajan myötä hahmojen psykologiaan on haluttu päästä yhä syvemmälle sisään, mikä on edellyttänyt kerronnan näkökulman siirtymistä yhä vahvemmin päähenkilön suuntaan.

Ferriss itse hakee syytä muutokseen kirjallisuuden suurimman dramaattisen vastakapteen vaihtumisesta teatterista elokuvaan. Teatterin aikakaudella kirjallisuus heijasteli näytelmän tapaa kertoa - oli neutraali kerronnallinen tila, näyttämö, jonka joku henkilö saattoi ottaa haltuunsa hetkellisesti. Selkeää päähenkilöä, jonka kautta ja näkökulmasta tapahtumat kerrotaan, ei välttämättä ollut, ja jos olikin, hänen sisäiseen maailmaansa pääsi kurkistamaan vain satunnaisesti tämän puhettavan tai ruumiinkielen kautta - vähän kuten UCP-novelleissa. Elokuvasa puolestaan on useimmiten selkeä keskushenkilö, jota seurataan läpi tarinan, ja jonka subjektiivisen kokemuksen välittämiseen kokonaisuus tähtää - kuten APP-novelleissa.

Ferrissin pääteesi on siis seuraava: UCP-kerronnan häviäminen tai korvautuminen APP-kerronnalla 20. vuosisadan jälkimmäisellä puoliskolla liittyy samoihin aikoihin tapahtuneeseen elokuvan nousuun teatterin ohi draaman tärkeimmäksi välineeksi. Hän kuitenkin tähdentää lopuksi, että kyse

ei välttämättä ole pelkästään elokuvan jäljittelystä. Yhtä mahdollista hänen mukaansa on, että elokuvakerronnan ja nykyaikaisen novellikerronnan yhtäläisyydet ovat kehittyneet erillään, rinnakkain. Tämän katsannon mukaan kummassakin genressä on vain reagoitu samalla tavalla nykyaikaiseen ajattelutapaan, jonka mukaan objektiivista totuutta ja tapahtumien kuvausta ei ole olemassakaan - on vain yksilön subjektiivinen kokemus. Amerikkalaisen novellikerronnan kehityksessä tämä näkyi APP:n nousuna kerronnan päätekniikaksi - avaimet käytettyyn kieleen annettiin yhä selkeämmin päähenkilö(ide)n haltuun.

Entäs sitten seuraava Principle, joka tulee jylläämään? Oli se millainen hyvänsä, Ferriss toteaa artikkelinsa lopuksi, se(kään) ei tule olemaan mikään keinotekoinen ja harkittu tyyliisuunta, vaan heijastelee paitsi ajan zeitgeistia, myös ihmisten yleisiä odotuksia ja toiveita tarinankerronnan suhteen.

Turkka Hautala